

LE SANDJAK EST TURC (SANCAK TÜRKÜR) BROŞÜRÜNDE İSKENDERUN SANCAĞI SORUNSALI

Dr. Haktan BİRSEL*
Okt. Olcay ÖZKAYA DUMAN**

ÖZET

1921 Ankara Antlaşması, 1923 Lozan Antlaşması, Türkiye devleti sınırlarının dışında kalan ve çoğunluğunun Türklerin oluşturduğu Hatay Sancağı'nın hangi esaslar çerçevesinde idare edileceğini hukuki esaslara bağlayan ve teminat altına alan antlaşmalardır. 1936 yılının son çeyreğine gelindiğinde ise mevcut statüko değişmeye başlamıştır. Fransa kendi inisiyatifini kullanarak mandater sorumluluğunu bırakmaya yönelmiş ve sorumlu olduğu bölgede Suriye ve Lübnan bağımsız devletlerini oluştururken uluslar arası alanda özel bir statüye sahip olduğu belgelenmiş olan ve Atatürk tarafından Hatay Sancağı olarak isimlendirilen İskenderun, Antakya ve havalisini Suriye'nin içine dâhil etmiştir.

Bunun üzerine Sancak sorunu ortaya çıkarken başta Türkiye olmak üzere Avrupa, Orta Doğu ve Akdeniz havzasının diğer devletleri konuyu basında ve MC ortamında tartışmaya başlamıştır. Sancak'ta tek sayı olarak basılan ve bu tartışmaları çeşitli bakış açıları ile yayına hazırlayan "Sancak Türktür" broşürü konunun değişik görüşler çerçevesinde incelenmesine imkân vermesi bakımından önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Atatürk, Hatay, Alexandrette, Sancak, Suriye.

ABSTRACT

1921 Ankara Treaty, 1923 Treaty of Lausanne, Turkey, and the majority of remaining outside the boundaries of the state formed by the Turks will be managed within the framework of legal principles which connects the Sanjak of Hatay and the

* Avrasya Araştırmaları Doktoru.

** Mustafa Kemal Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Araştırma Uygulama Merkezi.

treaties of guarantee. By the last quarter of 1936 has begun to change the existing status quo. Directed to leave the responsibility of France a mandate for using own initiative and are responsible for the region, Syria and Lebanon, creating an independent state, which is documented in the international arena and to have a special status known as Ataturk, the Sanjak of Iskenderun of Hatay, Antakya and neighborhood has incorporated into Syria.

Sanchez on this issue emerges mainly in Turkey in Europe, the Middle East and the Mediterranean basin, other states have started to discuss this topic in the media and the MC.Sandzak as an odd number of printed and copyediting of this debate with a variety of perspectives, "Sanchez is a Turk", the magazine for giving an opportunity to examine the issue is important within the framework of different opinions.

Key Words: *Ataturk, Hatay, Alexandrette, Sanchez, Syria,*

Giriş

Milli Mücadele döneminin başından Atatürk döneminin sonuna kadar Türkiye'nin en önemli meselelerinden birisi Hatay Sancağı'nın Anavatana katılması konusu olmuştur. Lozan Konferansı esnasında bu konuya ilişkin önemli tartışmalar yaşansa da Sancağın Anavatana dâhil edilmesi talebinde başarıya ulaşılamamış ve sorun ileriki dönemlere bırakılmıştır. Sancaktan asla vazgeçilmediğini Atatürk 15 Mart 1923'de Adana'ya geldiğinde kendisini karşılayan Sancaklılara "*Kırk asırlık Türk yurdu ecnebi elinde kalmaz. Günü gelecek siz de kurtulacaksınız*" şeklinde ifade etmiştir.¹ Nitekim Atatürk'ün niyetini anlatan ön görüşü kısa bir süre sonra bir fırsat olarak ortaya çıkmıştır. İkinci Dünya Savaşı'nın hemen öncesinde Fransa, Suriye bölgesindeki mandater yönetimini sona erdirmeye düşüncesi çerçevesinde çalışma başlatmıştır. 1936 yılının ortalarında başlayan çalışmalar aynı yılın Eylül ayı içinde şekillenirken ortaya Türkiye'nin doğrudan olarak devreye girmesini gerektiren problemler çıkmıştır.² Bu dönemde Atatürk, Sancak konusunda ne ölçüde ciddi olduğunu hem Türk hükümetine hem de Türk milletine "*Dava benim şahsi davamdır ve icap ederse yine şahsen halletmem gerekir. Binaenaleyh şayet böyle bir zaruret karşısında yani işi silahlı bir hareketle halletmek zorunda kalırsak, tutacağım yolu da çoktan kararlaştırmış bulunuyorum. Böyle bir durumda derhal Devlet Reisliği'nden hatta mebusluktan istifa edeceğim, serbest bir Türk vatandaşı olarak bu işte çalışan arkadaşlarla beraber Hatay*

¹ Yusuf Sarımay, "*Atatürk'ün Hatay Politikası (1936-1938)*", Atatürk Araştırma Dergisi, Sayı. 34, Mart 1996, Ankara, s. 2.

² Adnan Sofuoğlu, "*Arşiv Belgeleri Işığında Sancak (Hatay)'ın Bağımsızlık Sürecinin İlk Aşaması ve Türkiye*", Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Sayı. 61, Cilt. XXI, Mart 2005, Ankara, s. 2.

topraklarına geçeceğim. Oradaki mücahitlerle ve Anavatandan kaçıp bize katılacağından şüphe etmediğim kuvvetlerle meseleyi yerinde ve içten halletmeye çalışacağım; isterse Türk hükümeti, beni ve arkadaşlarımı asi ilan eder ve hakkımızda takibat da yapar” ifadeleriyle ortaya koymuştur.³ Sancağın Osmanlı İmparatorluğu sonrasındaki bölgesel idari yapılandırılmasına bakıldığında bu soruna karşı Türk Hükümeti’nin müdahaleci bir siyaset izlemesinin haklılığı ortaya çıkmaktadır. Milletler Cemiyeti’nin 22. maddesi gereği Haziran 1920’de Manda sistemi ile İskenderun, Antakya ve havalesinin de içinde bulunduğu Suriye, Fransa’ya verilmiştir.⁴ Bu tarihten kısa bir süre sonra Milli Mücadele’nin devam ettiği dönemde 1921 yılı içinde Türkiye ile Fransa arasında Türkiye’nin güney sınırını belirleyen Ankara Antlaşması yapılmıştır. Antlaşma zor şartlar altında imzalanmış ve Sancak bölgesi Türkiye’nin güney sınırları dışında kalmıştır.⁵ Fakat Atatürk’ün belirlemiş olduğu Misak-ı Milli çerçevesinde anlaşmanın 7. maddesine “Sancak bölgesinde özel bir yönetim kurulması, Türk halkının kendi kültürlerini geliştirmeleri ve Türkçenin resmi dil olması” ifadeleri konulmuştur.⁶ Bu husus aynı şekilde Lozan Antlaşmasının 3. maddesi içinde de yer almış ve Fransa ile ayrı bir protokol imza altına alınmıştır.⁷ Sancak, Fransa tarafından özerk bir yapıda İskenderun, Antakya ve Kırıkhan ile üç kazadan teşkil edilerek Halep yönetimine bağlanmıştır.⁸

1936 yılına gelindiğinde ise durum değişmiştir. Fransa tarafından genel çerçevede Mandater bölgeyi ikiye bölerek Suriye ve Lübnan olarak iki bağımsız devlet oluşturmaya dayanan planda Sancak bölgesinin mevcut antlaşmalara rağmen konu edilmemesi ve Suriye’ye bağlanması düşüncesinin ortaya çıkması, Türkiye’yi harekete geçirmiş ve konu, Avrupa’da, Türkiye’de, Orta Doğu’da kamuoyunda ve basında tartışılmaya başlamıştır. Bu çerçevede hem Sancak da hem de uluslar arası basında bu

³ Hasan Rıza Soyak, “Atatürk’ten Hatıralar, YKY Yayınları, İstanbul, 2006, s. 579.

⁴ Sofuoğlu, “a.g.m.”, s. 1.

⁵ 1921 Ankara İtilaf namesi olarak bilinen antlaşma, kurtuluş Savaşının Mustafa Kemal ve arkadaşları tarafından kazanıldığına gerçek bir delilidir. Bu antlaşma ile Kemalistler insan, kaynak, moral ve Fransız yardımını elde etmişlerdir., Hasan Köni, “1921 Tarihli Türk-Fransız Antlaşması Hakkında Bir Belge”, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/45/806/10266.pdf>, s. 221. erş. Trh. 25 Mart 2012.

⁶ Sarıay, a.g.m., s. 3.

⁷ Rıza Nur, Lozan Barış Konferansının Perde Arkası (1922-1923), Örgün yayınevi, 2003, İstanbul, s. 472.

⁸ Sancak üç kaza ve 15 nahiyeden teşkil edilmiştir. Bunlar; İskenderun (İskenderun, Arsuz), Antakya (Ordu, Kesep, Süveydiye, Bityas, Y. Kuseyni, A. Kuseyni, arbiye, Karamurt), Kırıkhan (Kırıkhan, Reyhaniye, Hacılar, Beylan) dır. Şerife Yorulmaz, “Fransız Manda Yönetiminde İskenderun Sancağı(Hatay)’ın Sosyo-Ekonomik ve Siyasal Durumuna İlişkin Bazı Kayıtlar (1918-1938)”, <http://dergiler.ankara.edu.tr/45/798/10205.pdf>, s. 238, Erş. Trh. 22 Mart 2012. Ayrıca Sancağın idari yapısı ve yönetim sistemi ile ilgili bkz. Tarık Mümtaz Yazganalp, Hatay Albümü, İstanbul 1942.

soruna çok büyük bir önem verildiği gazete ve dergilerde yayınlanan makalelerden anlaşılmaktadır.

Sancağın yeni statüsü ve 1936 yılı gelişmeleri üzerine Hatay basınında yer alan haberler oldukça dikkat çekicidir. Bu konuda sadece Hatay basınında değil Beyrut ve Halep basınında da Hatay davasının ve Sancağın bağımsızlığı isteğinin sesi olan gazete ve mecmualar yayımlanmıştır. Örneğin Beyrut'ta Muhiddin Meydanî, çıkardığı bir gazetede “*Al Bayrak İstiyoruz*” başlıklı yazı ile Sancağın ve Hataylıların bu önemli mesajını seslendirmiştir. “*Avazımız çıktığı kadar bağıryoruz, sadece Paris'e değil bütün cihana haykırıyoruz...*” şekliyle devam eden yazıda Sancağın Türklüğü ve bu konudaki haklı bağımsızlık istenci dile getirilmiştir. “*Öz Türk olan bu iki sancak (Antakya ve İskenderun) al bayrak istiyor...*” gibi sayfalarca devam eden makale durumun ciddiyetini ortaya koymuş ve bu konudaki kararlılığı tüm dünyaya duyurmak amacı için Sancağın duygularına tercüman olmuştur.⁹

Bu konuda Hatay basınında Hatay'ın bağımsızlık dönemi ve sonrası süreçte Türkiye'ye iltihak isteğini seslendiren bu anlamda Sancağın sesi olan gazeteler ve mecmualar yayımlanmıştır. Bu gazete ve mecmualar arasında en erken dönemlerden başlanarak Altınöz, Yeni Mecmua, Yeni Gün, Hatay, Atayolu, Hacivat ve Karagöz bulunmaktadır. Ulusal ve Uluslar arası kamuoyunu bu haklı mücadeleden haberdar etmek ve farkındalık yaratmak adına basın yolu ile başlatılan mücadelede bu bağlamda basın yayın organları büyük öneme sahip olmuştur.¹⁰ Basın, Hatay mücadelesinde bağımsızlık ve Sancak meselesinde güçlü bir motor güç oluşturmuştur. Basın yolu ile başlatılan mücadele ile Hataylı kimi aydınların toplumun önünde ilerleyerek sosyal bünyede topyekün bir birliktelik yaratma amacıyla oldukları da görülmüştür.

Le Sandjak Est Turc broşürü Hatay'da Fransızca olarak basılmıştır. Broşüre 1936 yılında tek sayı çıkmış ve devamının gelmemiş olmasından dolayı broşür demek uygun olur. Bu Broşür'ün en önemli özelliği bu karışık dönemde Suriye ve Hatay sorunsalına Türk, Fransız ve Orta Doğu ile Batı ülkelerinin yaklaşımlarını ortaya koyarak yaklaşması ve seçimlerin yapıldığı dönemde Hatay Sancağı bölgesinde meydana gelen olayları yaşayanların ağzından anlatmasıdır.

Broşür, 1936 yılında tek sayı olarak çıkmış ve Fransızca yayımlanmıştır. Broşür 48 sayfa ve her sayfası A4 büyüklüğünde basılmıştır. Bağımsız Hatay Derneği tarafından yayınlanan broşürün 1936 yılının son döneminde

⁹ Yıldız Gazetesi, 13 Nisan 1936, sayı 64, 2.yıl, s.1,2.

¹⁰ Hamdi Selçuk, Hatay'ın O Günleri, Özdemir Basımevi, İstanbul 1971, s.35.

meydana gelen olayları ve değişken bir doğaya sahip çeşitli düşünceleri ortaya koyması bakımından mevcut bir eksikliği tamamlayacağı düşünülmektedir.

Bu çerçevede hazırlanmış olduğumuz makalenin dört amacı vardır. Bunlardan ilki, 1936 yılında Fransa'nın mandater sisteme son vermesine yönelik hazırladığı plana karşı tepkileri ortaya koymak, ikincisi, Suriye'de Kasım 1936'da yapılan seçimler esnasında ve sonrasında meydana gelen olaylara tanıklık edenlerin şikâyetlerini göstermek, üçüncüsü, Türkiye'nin oluşturduğu Hatay stratejisi kapsamında dünyadaki yaklaşımları çeşitli dergi ve gazetelerde yayınlanan yazılar ile incelemek, dördüncüsü ise Atatürk tarafından oluşturulan Türk tezi arka planının nasıl başarıya ulaştığını ve uluslar arası ortamda nasıl taraftar topladığını broşürde yer alan yazılar ile göstermektir.

Sancağın Siyasi Durumuna Dair Türk ve Fransız Tezleri

Söz konusu derginin hemen başında Sancağın genel durumu ile Türk ve Fransız tezlerini içiren ve iki ülkenin birbirine gönderdikleri notlar mevcuttur. Fransa 1936 yılının ortalarından itibaren mandater yönetimine son vermeye yönelik hazırlıklara başlamıştır. Bu çerçevede hazırlanan Fransız planına göre manda yönetimindeki topraklar Suriye ve Lübnan olarak ikiye ayrılacak, bu topraklarda iki yeni devlet kurulacak ve Hatay sancağı, Suriye'nin içine dâhil edilecektir.¹¹

Bu planın açıklanmasının hemen ardından Türkiye, 9 Ekim 1936 tarihinde Fransa'ya bir nota göndererek bağımsızlık verilerek yapılan bölünmeden Hatay Sancağı'nın da faydalandırılmasını istemiş ve Hatay'ın bağımsız kılınması konusunu önemle vurgulamıştır.

Fransa Türkiye'nin mektubuna çok kısa bir süre sonra cevaben, bu mektupta Fransız tezini açıklamıştır. Buna göre;

1. *Fransa 1921 anlaşmasında belirlenen esaslara bağlı kalmaya devam edecektir.*
2. *1921 anlaşması, Türkiye ile Suriye arasında ayırıcı bir sınır oluşturan esaslara sahiptir. Ayrıca mandater yönetimin uygulamaya konulmasından itibaren Hatay'a bu bölgede yaşayan Türk ırkından insanların haklarının korunacağı şekilde bir yönetim sistemi sağlanmıştır.*
3. *Hatay Sancağı'nın günümüzdeki durumu dikkate alınmış ve Suriye devleti içinde ve genel bir yönetime dâhil edilerek var olması düşünülmüştür.*

¹¹ "Le Sandjak Est Turc", Publications De La Société De L'Independance De Hatay, No. 1, s. 3. bkz. EK-1

4. *Fransa yeni durumu oluşturmada 1921 antlaşması ile 25 Nisan 1920 kararlarını temel almıştır.*

5. *Şimdi Fransa'nın mandater yönetimi sona ermiştir. Mandater topraklar Suriye ve Lübnan olarak ikiye ayrılmıştır. Bu iki bölgeye bağımsızlık verilmiş ve bu karar kesinleşmiştir.*

6. *Fransa tarafından yapılan değerlendirme çerçevesinde Hatay Sancağı'nın manda rejimi ile çizilen sınırlar içinde kalması uygun görülmüştür. Paris'te bu konudaki çalışma sonuçlandırılmış ve buna göre geleceğe dönük olarak Suriye'nin bağımsızlığına ve bölgesel hâkimiyetine karar verilmiştir.*

7. *Suriye'nin yönetimi ile ilgili hususların dayanağı manda yönetimi esasları olacak ve bu nedenle ayrı bir taslak yönetmelik hazırlanmayacaktır. Dolayısıyla 1921 antlaşmasında belirtilen hususların dışına şimdi ve gelecekte çıkmayacaktır.*

8. *Suriye bir devlet yapısı içinde teşkil edilirken Hatay Sancağı'nın da bu yapı içinde federatif veya benzeri olarak dâhil edilmesi düşünülmüştür.*

9. *1921 antlaşması dikkatli bir şekilde incelendiğinde Sancak'a Suriye yönetiminin dışında kalmasına imkân veren maddelerin olmadığı görülmektedir. Yani ayrı bir politik bir statü kazandırılmamıştır. Ayrıca, Sancak Suriye'ye katılması sonucunda önceden kazandırılmış haklarından yoksun kılınmayacaktır.*

10. *Fransız hükümeti mandater yönetimi bırakırken yeni devletleri oluşturmaktadır. Bu kapsamda Suriye'nin teşkili için her safhada Türk hükümeti ile işbirliği yapacaktır.¹²*

Fransa'nın tezini açıklayan mektuba karşılık olarak 17 Ekim 1936 tarihinde Türk hükümeti bir cevap yazısı göndererek Sancak konusunda Türk tezini ortaya koymuştur. Buna göre;

1. *Versail'de Milletler Cemiyeti (MC) hükümlerini kapsayan antlaşma yapıldığında açık bir şekilde Suriye'deki durum askeri bir özellik arz ediyordu. Fakat şimdi Suriye'nin statüsü ile durum daha değişik bir özellik oluşturmaktadır ki Türkiye bu konudaki egemenlik hakları kapsamında isteği, mevcut statükonun devamı yönündedir.*

2. *1920 yılında San Remo antlaşmasıyla Suriye Fransa'nın mandater yönetimine verilirken Türkiye ile Suriye arasında doğal coğrafi farklılık vurgusu yapılmıştır. Bu vurgu o zaman da Türkiye tarafından kabul edilmediği gibi şimdi de kabul edilmez niteliktedir.*

¹² "Le Sandjak Est...", s. 3-5.

3. Fransız hükümeti tarafından Suriye'ye devlet niteliği kazandırılması konusu sürekli olarak Lozan'a ve 1921 antlaşmalarına dayandırılrsa da her iki sözleşmede de geçen sınır çizgileri günümüz şartlarına göre kabul edilebilir nitelikte değildir.

4. Bu antlaşmaların yapıldığı dönemlerin siyasi ortamı farklıdır. Öncelikle bu dönemde Suriye olarak bir devlet yapısı yoktu. Bu nedenle Türkiye bu sınırı antlaşmaların gerekliliği nedeniyle ve devlet yapısı olmaksızın kabul etmiştir. Yani belirli bir hat oluşturulmuştur. Bu nedenle de günümüz şartlarında sorgulanabilir niteliktedir.

5. Lozan'ın 16. maddesi ve 1921 antlaşmasından doğan yükümlülükler çerçevesinde Türkiye her dönemde güney sınırı ile yakından ilgilenmiştir. Dolayısıyla günümüzde Fransa'nın Suriye'ye Sancak'ı da içine alarak bağımsızlık vermesi, Türkiye'yi bu bölgeyi tarihi mirası görmesi nedeniyle etkilemektedir. Çünkü Sancak, 1921 ve 1923 antlaşmalarında da ifade edildiği gibi Türklerin yoğun olarak yaşadıkları yerlerdir.

6. 1922 yılında Fransa tarafından manda yönetiminin haritası ve siyasi yapısı sessiz ve itirazsız bir şekilde çizilmiştir. Eğer bu sessizlik, Suriye ve Lübnan devletlerinin oluşturulması esnasında Sancak bölgesinin hesaba katılmayacağına kabulü anlamına geliyorsa bir yanlış düşünce olduğu şeklinde algılanmalıdır. Ayrıca bu durum açık bir şekilde Fransa'nın 1921 antlaşmasında olduğu gibi Sancak bölgesinin merkeze bağlı olduğundan yola çıkarak Suriye devleti içinde düşündüğü anlamı çıkmaktadır. Dolayısıyla Fransa'nın gönderdiği not bu alternatife işaret etmekte ve Türkiye'nin 1921 ve Lozan Antlaşmasından doğan hakları engellenmektedir. 1921 antlaşması gereği bu dönemde Fransa, Hatay Sancağı'na gerekli ilgiyi göstereceğini belirtmiş ve sancak tarafından ticari faaliyetlerin de yürütülmesine müsaade etmiştir. Fakat şimdi bu antlaşmalar göz ardı edilerek Sancak Suriye içine dâhil edilmekte ve Türklerin Suriye içinde asimile edilmesine imkân sağlanmaktadır.

7. Dolayısıyla yapılmaya çalışılan şey, manda yönetimi esasları ile 1920 şartlarının kaldırılmaya gayret edilmesidir. Bu da Türkiye için kabul edilemez bir durumdur.

8.1921 yılından sonra Türkiye Fransa'nın bu bölgede mandater yönetimine ses çıkarmadı, fakat Fransa'nın daha sonra buralarda Türkiye'nin bilgisine başvurmaksızın bir devlet oluşturacağını düşünmek istemiyordu. Dolayısıyla Fransa'nın bu topraklarda Türkiye'nin görüşünü almadan bir devlet kurma gayreti içine girmesi, hem etik değildir hem de kanuni ve mevcut şartlara uygun gelmemektedir. Bu durumu kabul etmek mümkün değildir. Fakat sonuçta böyle bir yapı ortaya çıkarılmaktadır. Dolayısıyla bu topraklarda yaşayan diğer gruplara da aynı hakların verilmesi gerekmektedir.

9. *Nasıl olursa olsun bir devletin ikinci, üçüncü devletlere dayanması veya taahhütlere güvenerek varlığını sürdürmeye çalışması günümüzde imkânsızdır. Çünkü taahhütlerin doğasında değişkenlikler vardır. Bu çerçeveden bakıldığında Fransa'nın yeni planında Suriye oluşumu ve bu oluşuma Sancağın da dâhil edilmesi taahhüdü vardır. Oysa Fransa ile Sancak arasında hiçbir şekilde bu tür bir görüşme yapılmamıştır. Bu nedenle de Sancağın Suriye'ye dâhil edilmemesi gerekmektedir.*

10. *Bu nedenlerden dolayı Türkiye tarafından Suriye yönetimine Hatay Sancağı'nın bağımsızlığının kabul edilmesinin tek çözüm yolu olacağı ısrarcı bir dille bildirilecektir.*

11. *Suriye ve Lübnan'a bağımsızlık verilmesi Fransa için çok önemli ve değerli olduğu gibi Türkiye'de aynı duygu ve düşünceleri şüphesiz paylaşmakta ve sevindirici bir gelişme olarak görülmektedir. Türk hükümeti bundan sonra da kuvvetli bir siyasi bağ oluşturacaktır. Aynı şekilde Türkiye'nin Hatay hakkındaki görüşleri Suriye ile güçlü bir dostluk bağı kurmasına engel değildir. Aksine iki devlet arasındaki bağların güçlenmesi için önemli bir fırsattır.*

12. *Bunun yanı sıra 1922 şartı ve 1930 yönetmeliği gereği Fransa, bu bölgede yapmak istediği bütün değişiklikler konusunda Türkiye'nin de görüşünü ve onayını almak zorundadır. Fransa bu şartlara uyduğu sürece her konuda Türk hükümetinin olumlu yaklaşımı ile karşılaşacaktır.*

Yapılan bu açıklamalar çerçevesinde Fransa hükümetinin Hatay Sancağı ile ilgili ortaya çıkan sorunlara şartsız ve tarafsız olarak yaklaşmak zorundadır. Fakat günümüzdeki gelişmeler üzüntü verici bir seviyede seyretmektedir. Türkiye ise bu problem sahalarının aşılmasında gereken her şeyi yapmaya hazırdır.¹³

Her iki taraf da kısa süreler içinde birbirlerine gönderdikleri mektuplarla düşüncelerini ortaya koymuştur. Bu mektuplarla anlaşılmuştur ki Fransa'nın ortaya koyduğu plan, Türkiye'nin beklentilerini ve taleplerini karşılamaktan çok uzaktır. Bu nedenle Fransa Milletler Cemiyeti'ne başvurarak iki konunun aydınlatılmasını istemiştir. Bu konulardan ilki, *“Fransa ve Türk hükümetinin 1921 antlaşmasına bağlı olarak Suriye manda yönetimi ile ilgili taahhütleri nelerdir. İkincisi ise, Bu konudaki genel esasları Türkiye'nin de kabul ettiği düşünüldüğünde Milletler Cemiyeti'ne bu konuya ilişkin olarak götürülecek sorular nelerdir”* şeklindedir.¹⁴

Seçimler Esnasında ve Sonrasında Meydana Gelen Olaylar

Bu gelişmelere paralel olarak Sancak'ta da önemli gelişmeler yaşanmakta ve Türklerin bütün faaliyetlerine her alanda çeşitli kısıtlamalar

¹³ “Le Sandjak Est...”, s. 5-8.

¹⁴ “Le Sandjak Est...”, s. 7.

getirmeye çalışılmaktadır. Bu atmosferin oluşturduğu ortam içinde Fransa tarafından Fransız Suriye'sinin meclisinin oluşturulması için seçim çalışmaları başlatılmış ve bu yeni oluşum diplomatik plana taşınmıştır. Bu kapsamda 14 Kasım günü iki dereceli seçimler başlamıştır. 1936 yılı seçimleri öncesi Tayfur Sökmen ve Yeni Gün Gazetesi sahibi Selim Çelenk birlikte konuyu Türk hükümeti ile görüşmek üzere Ankara'ya gitmişlerdir. Bu görüşmede İnönü Tayfur Beylerin Fransızların seçimi kazanmalarına fırsat vermeyeceklerinden seçime katılmamaları kararını onaylamıştır. Daha sonra Türk hükümeti ve sancak yönetiminin ortak kararı ile Sancak halkı oy kullanmama kararı almış ve uygulamıştır. Fakat Türklerin oy kullanmaları için bölgesel güçleri oluşturan jandarma, milis ve yerel polisler tarafından tedbirler alınmış ve zorlama ile halkın oy kullanması istenmiştir. Buna rağmen Türklerin oy kullanımı çok az bir oranda gerçekleşmiştir. Seçimlerin çarpıcı sonuçları aşağıdaki çizelgede sunulmuştur.*

14 EKİM SEÇİM SONUÇLARI		
HATAY	5800 SEÇMEN	319 OY KULLANAN
İSKENDERUN	2240 SEÇMEN	630 OY KULLANAN
BELAN	1600 SEÇMEN	203 OY KULLANAN
REYHANIYE	2500 SEÇMEN	230 OY KULLANAN

Seçim sonuçları açık bir şekilde Sancak halkının birlik ve beraberliğini gösterir ölçüdedir.¹⁵

14 EKİM SEÇİM SONUÇLARI YÜZDESİ		
İSKENDERUN	OY KULLANAN %4.5	KATILAMAYAN %96.5
REYHANIYE	OY KULLANAN %5	KATILAMAYAN %91
BELAN	OY KULLANAN %12	KATILAMAYAN %88
KIRIKHAN	OY KULLANAN %21	KATILAMAYAN %79

Seçim sonuçlarından da görüldüğü gibi Türklerin aleyhine bir süreç başlatılarak Türklerin Suriye Meclisinde yoğunlaşmalarının önüne geçilmeye çalışılmıştır. Planlı ve organize bir şekilde Türklere karşı olanlar ve Türk olmayanlar tarafından Taşnak Partisi adayları desteklenmiştir. Bunun sonucunda da seçimler hiçbir seçim bölgesinde %25 oranını

¹⁵ “Le Sandjak Est...”, s. 9.

* Bu konuda bkz. Hamdi Selçuk, Hatay'ın O Günleri, Özdemir Basımevi, İstanbul 1971, s.27, 33; N.Aydın Konuralp, Hatay'ın Kurtuluş ve Kurtarılış Mücadelesi Tarihi, İstanbul 1970; Selim Çelenk, Hatay'ın Kurtuluş Mücadelesi Anıları, Antakya 1997.

geçmemiştir. Aynı zamanda hukuksuz olarak gerçekleştirilen seçimlerde yer yer şiddet, baskı, sindirme ve ölümle sonuçlanan olaylar da gerçekleşmiştir. Seçim sonucu açıklandığında Türklere karşı olan gruplar iki konuda açıklama yapmışlardır. Bunlardan ilki onlara göre seçim sonuçları göstermiştir ki Sancak Suriye'nin bir parçasıdır. İkincisi ise sancağın bağımsızlığının kabul edilemezliğidir. Seçim sonrasında görevliler ve bölgesel otoriteler seçimlerin yasal ve problemsiz olarak gerçekleştiği yönünde açıklamalar yapmışlardır.*

Sancağın Türk sakinleri ise seçimlere Türk halkının iştirak etmediğini ve bu nedenle de bu sonuçlar ile seçilen vekillerin kendilerini temsil edemeyeceklerini açıklayan bir şikâyet notu yayınlamışlardır.¹⁶

Yayımlanan şikâyet notu şu şekildeydi;

“Seçim süresince seçimleri boykot eden Sancak Türklerine yönelik çok büyük baskı ve şiddet uygulandı. Bunun sonucunda da Hatay Sancağı'nın Suriye'nin bir parçası olduğu ve Hatay'ın bağımsızlık isteğinin yasal bir dayanağı olmadığı düşüncesi bütün dünyaya gösterilmek istendi. Bu düşüncüyü destekler şekilde Suriyeli seçim görevlileri tarafından seçimlerin büyük bir katılımı ile gerçekleştiği, hukuksuz hiçbir durumun oluşmadığı, seçimleri şikâyet edenlerin de bulunduğu fakat bunların genel katılımın %5'ini geçmediği açıklanmıştır. Böylece Suriye parlamentosu Fransa ve Suriyelilerin istediği ölçütlere ulaştırılmış oldu. Hâlbuki Sancak sakinleri seçimlere katılmak istemedi ve baskıya karşılık boykot da yapmayı hedefledi fakat Suriyeli seçim görevlileri kanuna aykırı bir tutum sergileyerek sanki Türkler isyan ediyormuş gibi bir hava yaratarak bütün dünya kamuoyunda yanlış bir kanı oluşturdular. Bundan sonra Sancak Türklerinin savaşı bitmeyecektir. Boykotlarımız devam edecek ve Türklerin istekleri daha yüksek bir sesle dillendirilecektir. Bu çabalar ile ortaya koyduğumuz hak arayışımız uluslar arası ortama da yansiyacaktır. Bu nedenle Suriyeli memurları yönlendiren güçlere karşı protestolarımız devam edecektir. Suriye otoritelerinin bütün çabalarına rağmen elimizden alınan haklarımızın geri verilmesini bekliyoruz. Bundan sonra da bütün bölgede protestolar, propagandalar, dükkân ve çarşı kapatmalar gibi eylemler yapılmaya devam edilecek ve problemler yabancı ülke ve bu ülkelerin dış işleri bakanlıklarına kadar duyurulacaktır.”¹⁷ Hatay halkı seçimlerin ardından seçimlerde yapılan yasa dışı uygulamaları, Fransa'nın Beyrut'ta bulunan Suriye Yüksek Komiseri Damien Martel'e şikâyet etmiştir. Mektup şöyledir; “Hükümet,

¹⁶ *Le Sandjak Est...*, s. 10.

* Gazetede bu konu ayrıntılı olarak işlenmiştir. Yeni Gün Gazetesi, 22 Ağustos 1937, 10.yıl, Sayı 1700, s.1.

¹⁷ *“Le Sandjak Est...”*, s. 10-12.

*Sancak halkının katılmamasına rağmen 30 Ekim seçimlerini yasal olduğu vurgulamakta ve uygulamaya koymakta ısrarcıdır. Hatay halkı doğal haklarını isteme konusunda güçlüdür ve bunu göstermek için de bugün mağazalarını ve dükkânlarını kapatacaktır. Sizden bu şikâyetlerimizi ve haklılığımızı ilgili ülkelerin dış işleri bakanlarına ulaştırmanızı rica ediyoruz”.*¹⁸ Bu konuya dönemin Hatay gazeteleri yer vererek kamuoyunun dikkatini toplamaya çalışmıştır. Özellikle Yeni Gün gazetesinde yer alan haberlerde Antakya çarşısında dükkânların protesto amaçlı kapatma kararı aldıkları bildirilmektedir.¹⁹

İskenderun halkı şikâyetlerini duyurmak için çalışmalarına başlamıştır. Bunlardan ilki bir şikâyet telgrafının Yüksek Komisere gönderilmesidir. Telgraf şu şekildedir;

“Biz Türkler seçimlere katılmadık. Çünkü 20. yüzyıl Fransız hükümeti yönetimi altındaki bu topraklarda şiddet ve baskı hüküm sürüyor. Bu nedenle de bizler özgürlük ve medeniyet adına protesto ediyoruz.”

Belen temsilcileri de beklemeksizin Yüksek Komisere bir telgraf çekmişlerdir. Telgraf şu şekildedir;

Damien Martel/Beyrut

Son yapılan seçimlerde bizim oylarımız toplanmadı. Biz yapılan haksızlıklar nedeniyle bu oylamalara katılmadık. Dolayısıyla seçim sonuçları bizim nahiyemizi temsil etmemektedir. Bu kapsamda 2 Aralık 1936’da meydana gelen olaylar ve Sancağın motifi ile ilgili bir bildiri gazetelerde yayınlanmıştır. 7 Aralık tarihli bildiri şöyledir: “Biz Sancak halkı olarak bütün dünyaya önemli bir tehlikeyi bildiriyoruz. Yüksek komiserin ve bölgesel yönetimin seçim teşviki gereği Türkler, Aleviler, Ortodokslar ve Taşnak bağlantısı olmayan Ermeniler bu seçime ayrı birer grup gibi girmişlerdir. Yani bu uygulama toplumu birlikten uzaklaştırmış ve hatta bölmüştür. Biz bildiririz ki, Sancağın Suriye ile hiçbir şekilde bir bağı, ilişkisi yoktur ve Sancağın bağımsızlığı tehlikededir. Bu nedenle gerçeklerin bütün açıklığıyla ortaya çıkmasını ve dünya kamuoyunun gerçek durumlara göre bilinçlendirilmesini istiyoruz. Bu seçim fırsatı ile Sancak üzücü ve şiddeti gösteren bir gerçeği fark etti. Seçim sandıkları civarlarına Taşnak partizanları ve ağır silahlar yerleştirildi. Baskı ile bazı ikinci derece vekil

¹⁸ “Le Sandjak Est...”, s. 10.

¹⁹ Bu konu ile ilgili bkz. Abdurrahman Melek, Hatay Nasıl Kurtuldu, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1991, s.35. Konu Hatay basınında dönem gazetelerinin bazılarında yer almıştır. Bu haberi yansıtanlar arasında Yeni Gün gazetesi, Atayolu gazetesi ve Hacivat-Karagöz gazetesi yer almaktadır. Konu ile ilgili gelişmeleri dış basında ise Beyrut’ta muhalif basına rağmen Hatay davasının haklı sesi olan Yıldız gazetesi ele almıştır.

adayları istifa ettirildi. Diğerleri de oy vermeleri durumunda üç yıl hapis yatmakla tehdit edildi. Diğer bir kısmı hapse atılırken önemli bir grup kamyonlara zorla bindirilerek seçim bölgelerinden uzaklaştırıldı. Buna rağmen Hatay'da mevcut olan 45.000 oturandan bizleri temsil etmeyen ve birinci derece oylamayı kazanan 7 ikinci derece aday oy kullandı ve 2 vekil seçildi''²⁰

30 Kasım-1 Aralık günlerinde Sancakta yaşanan trajik olaylar üzerinde önemle durulması gerekmektedir. İkinci derece delege seçimlerinin yapıldığı dönemde protestolar ve dükkân kapatma eylemlerinde bulunanlar ağır bir şekilde cezalandırılmışlardır. Bu konuda Yüksek Komiser Demien Martel'e yapılanları anlatan bir mektup yazılmıştır.

Biz yasal olmayan bir şekilde seçim yapan ama bir o kadar da Sancak halkını mutsuzluğa sürükleyen yönetimi protesto ediyoruz. Seçim tamamen illegal şartlar içinde gerçekleşti. Seçim sandıklarına sahte kimlik beyanı ile gidenler olmuş ve bunlara birden fazla oy kullanılmıştır. Vekil adaylığından daha önce istifa etmiş olan bazı kişiler de tekrar seçilmiş gibi gösterildi ve bunlar jandarma, milis yardımı aldı. Sahte oylar kullanıldı. Biz bunların hepsini kanıtladık ve özgür bir yaşamın önüne geçildiğini ortaya koyduk. Bu şartlar altında seçilen vekiller kesinlikle bizleri temsil etmemektedir. Bu nedenle özgür bir yaşamın tesisi için Milletler Cemiyeti'ni, Fransa'yı ve Türkiye'yi bu hukuksuzluğa müdahale etmeye çağırıyoruz.(Bir Temsilci).

Fakat her şeye rağmen 30 Kasım-1 Aralık günlerinde Sancak'ta asla unutulmayacak çok trajik olaylar yaşandı. Olaylar şöyle gelişti;

*30 Kasım gecesi Hatay'da sokakta yürüyerek evlerine giden çocukların üzerlerine haksız yere seçilen ve halk tarafından protesto edilen vekil evlerinden ateş edildi. Ardından yandaki evlerden de ateş edilmeye başlandı.*Bu olay hemen duyuldu ve toplumu olumsuz etkileyerek Türklerin sokaklara dökülmesine neden oldu. Olayların büyümemesi için ilk etapta araya polis gücünün girmesi takip etti ve olaylar bir süre yatıştı, gece önemli bir olay yaşanmadı. Ertesi gün 1 Aralıkta çarşının içindeki bir evden işlerine giden 5-6 kişilik grubun üzerine makineli tüfek atışları yapıldı. Büyük bir panik çıktı. Halk toplanarak saldırganların cezalandırılacağına dair söz verilsin sloganları atmaya başladı. Buna karşılık milislerden oluşturulan bir emniyet gücü kalabalığın üzerine silahlı olarak yürütüldü, acemice ve hırsla hareket eden milisler silahları ile kalabalığa ateş etmeye başladı. Sonuçta protesto eden gruptan 50 kişi yaralandı ve 3 kişi öldü. Olayların durulmaması üzerine Hatay'a yeni milis ve askeri güç gönderildi. Hatay'da*

²⁰ "Le Sandjak Est...", s. 12-13.

öncelikle Türklerin yaşadığı ev ve mahalleler polis ve milisler tarafından kordon altına alındı. Ardından tutuklamalar, yaralamalar, kişisel ve keyfi aramalar geldi. Daha sonra da teker teker evler arandı.²¹

Meydana gelen olaylar karşısında tepkiler gecikmedi, ilk tepki açıklaması Türk Dışişleri Bakanı Rüştü Aras'tan geldi. Aras, Hatay olaylarına yönelik açıklamasını 10 Aralık 1936'da yaptı. Açıklaması şu şekildeydi.²²

Eğer Sancak'tan gelen haberler yaşam güvenliğinin tesis edildiğine dair doyurucu olmazsa meydana gelen olayların niteliğini öğrenmek için bir konseyin oluşturulmasını isteyeceğiz. Sancak halkının güvenliğinin sağlanmasında en önemli dayanak dünyanın fikir birliğini yapmasını sağlayan uluslar arası basındır. Bu üzücü olaylar bütün basın organlarında yer almalıdır.

Sancak'ta Meydana Gelen Olayların Dünya Basınına Yansımaları

Avrupa basınında sancak konusu yakından takip edilmekte ve gazetelerde konu ayrıntılı olarak incelenmektedir. Türk tezini destekleyen yazılar çoğunluktadır. Örneğin 2 Aralık 1936'da "L'Ere Nouvelle" isimli gazetede çıkan makalede kültürel farklılığa vurgu yapılmakta ve Arap ve Türk kültürlerinin birbirlerine benzemediği açıklanırken çatışmaların odağında Türk Arap hâkimiyet mücadelesinin var olduğu, Türklerin hâkim çoğunluk oluşturduğu halde Fransızlar tarafından dikkate alınmadığı ve Sancağın Arap Suriye hâkimiyeti altına sokulmak istendiği şeklindedir.²³

1936 yılı Kasım ayında Lucian Balas tarafından kaleme alınan bir büyükelçilik yazısında şunlar denilmektedir; "Suriye diye bir millet var mıdır? Seçim ile ortaya çıkan delegelerin bütün toplumu temsil edip etmediği sorgulanmalıdır. Ayrıca Lübnan'ın bağımsızlığına kavuşmasının dikkat çekicidir. Lübnan'ın Hıristiyan grupların korunması düşüncesi ile küçük bir sınır içinde devlet olması, diğer Hıristiyanların göz ardı edilmesi ve ayrıca Suriye için böyle bir oluşuma gidilmeyerek farklı etnik gruplar ile devlete dönüştürülmesi bu topraklara kalıcı barışı getirmeyecektir. Hem de Orta Doğu'nun siyasi dengesi bozulacaktır. Ayrıca Suriye'de bağımsızlık teşkili de önemli bir sorundur. Suriye'de yaşayanlar birlik ve beraberlikten uzaktır. Yabancılara ve farklı dinlere mensup olanlara düşmanlıklar, ev ve toprakların ayrılması ve gruplaşmaya müsaade eden yapı önemli tehlikeler olarak sıralanmaktadır. Ama bu bir Müslüman Hıristiyan sorunu değildir. Çünkü Müslümanlar da kendi içlerinde Şii, Türkmen, Çerkez, Kürt ve Alevi

²¹ "Le Sandjak Est..." s. 14-16.

²² "Le Sandjak Est..." s. 17.

²³ "Le Sandjak Est..." s. 18.

gibi ayırım içindedirler. Ayrıca Suriye için bağımsızlık denildiğinde bu gruplar patlamaya hazır bombaya dönüşmektedir.”²⁴

3 Aralık 1936 tarihli “*La Tribün Des Nations*” isimli Fransız dergisinde ise nüktedan bir yazıda vardır; “*Fransız manda yönetimindeki Suriye’de bugün iki farklı bakış açısına sahip ideoloji etkili olmaya çalışmaktadır. Fakat temele inildiğinde her ikisinin de aynı probleme ve çatışma alanlarına sahip olduğu anlaşılıyor. Bu coğrafyaya bakıldığında esas olarak iki farklı toplum görülüyor. Birisi Suriye, diğeri ise Lübnan’dır. Suriye’ye bakıldığında etnik ağırlığın Müslüman Arap olduğu fakat aynı zamanda diğer azınlıkları da içinde barındırdığı görülüyor. Bir kısmı diğer çeşit Müslümanlar, gerek inanç gerek mezhep farkı ile... Bugün bizi daha çok meşgul edenler azınlık olarak Suriye ile bütünleşmede farklı düşünenler ve Türkiye tarafından desteklenenler. Suriye’deki Türkler 3-4 yüz bin civarındadır. Hatay Sancağı bölgesinde oluşturdukları yoğunlukla avantajlı durumdadırlar. Bu özelliklerine de dayanmaktadırlar. Bu nedenle de Hıristiyan gruplar gibi Suriye otoritesi altına girmeyi reddetmektedirler ve protesto yapmaktadırlar. Bu protestolar genel olarak dört başlık altında toplanmaktadır. İlki, onlar geçmişten bu yana Dürziler gibiydi yani geleneksel bir dostluk bağı vardı Fransa ile, fakat bu etkileşim kısa süre içinde değişime uğradı, ikincisi, Türkler her dönemde güç unsuruydu, bundan dolayı anarşik bir yapıya sahiptiler, üçüncüsü, Onlar bu toprakların 5-6 yüzyıl efendisiydi. Bu yapı hiç yok olmadı, bundan dolayı hiçbiri üzülmeydi. Şimdi de onlar bu bağları ve tarihi unutmak istemiyorlar, dördüncüsü onlar çok açık bir şekilde ne istediklerini bilerek karşı koyuyorlar ve sırtlarını başka bir güce dayıyorlar, o güç de milli ve askeri Kemalist devleti., bu çerçevede konuya genel olarak bakıldığında Hatay Sancağı’nda yaşayan Türkler Türkiye’nin yardımı ile Suriye’nin dışında kalmak istiyor. Ayrıca Doğu Akdeniz’in önemli bir körfezini teşkil eden bu topraklar için çözüm Türklerin lehine gelişebilir. Zira bunu Fransa ilk defa yapmış olmayacaktır” denilmiştir.²⁵*

İngiliz Time gazetesinin 5 Aralık 1936 tarihli sayısında çıkan yazı Türk tezini savunur tarzdadır. Söz konusu yazıya göre; geçmiş dönemin eleştirisi yapılmalıdır. Çünkü bu olmadan günümüzde yaşananları ön görmek zordur. Fransa manda yönetimini bıraktığında bugünkü durum olumsuz olarak daha da değişecektir. Özellikle Türk halkı ile Sancak Türklerinin bu konuda duygu ve düşünceleri aynıdır. Ayrıca Sancak’ta yaşayan Türklerin sayısal olarak üstün durumda olması çok önemlidir. Bununla beraber Türkiye’nin bu ilgisi tehlike de arz etmektedir. İlerleyen dönemlerde bu ilgi Irak, İran ve Filistin

²⁴ “*Le Sandjak Est...*”, s. 18-20.

²⁵ “*Le Sandjak Est...*”, s. 20-22.

gibi bölgelere yayılabilir ve aileleri parçalayabilir. Bu yazıya karşılık olarak 8 Aralıkta Türkiye'den Ulus gazetesinden bir açıklama gelmiş ve bu açıklamada "Türkiye'nin ilgisinin sadece Hatay Türkleri ile sınırlı" olduğu ifade edilmiştir.²⁶

Yine benzer şekilde İngiliz basınında Fransa ile Türkiye arasında süren Sancak problemine dair yazılar yayınlanmaya devam etmiştir. 3 Aralık 1936 tarihli EAST dergisinde çıkan yazı Türk tezini dikkate alır şekildedir. Yazı yakın geçmiş dönemi irdelemesi bakımından önemlidir. Yazıda ifade edilen hususlar şunlardır. "Fransa manda bölgesini terk etmeye hazırlanırken bu bölgeye yeni bir yönetim sistemi getirmeye çalışsa da Suriye'nin kuzey batısındaki bölgenin henüz tanımlanmamış olması dikkat çekicidir. Ayrıca bu noktada en önemli husus bu bölgede oturanların büyük bir çoğunluğunun Türk olmasıdır. Bu nedenle de bu bölgenin Türkiye ile Fransa arasında yapılmış olan 1921 antlaşmasına göre özel bir yönetimi mevcuttur. Bu bölgenin yönetimi ile ilgili özel bir konum mevcuttur. Dikkat edici olan husus şudur ki Sancağın yönetimine ait Fransa ve Suriye arasında özel bir düzenleme yapılmamış ve Türk hükümeti bu konunun farkına vararak bölge üzerine dikkatlerini yoğunlaştırmaktadır. Bu durum karşısında Türkiye'nin bu sorunu Milletler Cemiyetine götürmesi Türkleri hoşnut edebilir. Çünkü Türkler Milletler Cemiyeti'ndeki yaklaşımı daha adilane olduğunu biliyorlar. En son Montrö görüşmelerinde tartışmaların daha az karışıklık ve itirazlarla çözümlendiğini gördüler. Bunun yanı sıra Türkiye'nin bir diğer şüphesi de Bağdat demiryolunun kullanımında çıkabilecek güçlüklerden doğmaktadır. Aslında bu sadece Türkiye'nin ve Orta Doğu'nun problemi değil bütün Avrupa'nın Asya-pasifik ulaştırmasını etkileyebilecek bir sorunsal gibi görünüyor. Bu nedenle bu karışık durum içinde Suriye de çözümü daha çok Türkiye'ye bağlı olan Sancak sorunu ile ilgilenmeye devam ediyor".^{27*}

²⁶ "Le Sandjak Est...", s. 23.

²⁷ "Le Sandjak Est...", s. 24.

* Gerçekten de İstanbul'u Adana'ya bağlayan ve oradan Nusaybin'e geçerek Suriye üzerinden bütün Orta Doğu'yu kat eden bu demiryolu hattının kullanım ve kontrol bakımından kime ait olacağı 1921'den itibaren sorun oluşturmuştur. Bu nedenle İngiltere, 1921 Ankara Antlaşmasının kendisinden habersiz imzalandığını öne sürmüştü ve kendisi için çok önemli olan Hindistan-Orta Doğu bağlantısındaki ana ulaşım unsuru olan bu demiryolunun önemli bir kısmının Türklerin kontrolünde kalmasından şikâyet etmiştir. (Köni, "a.g.m.", s. 224.) Aynı konuda Fransa ile Ankara antlaşması ile öngörülen sınırın Adana-Nusaybin demiryolu hattını izlemesi konusunda Fransızlar da kendi içlerinde ikiye bölünmüşler ve demiryolunun bir tarafının Türk topraklarında, diğer tarafının da Suriye'de kaldığını, bu durumda genel olarak Türklere fayda sağlayacağını belirterek eleştiri getirmişlerdir. (Erdal İler, "Fransa'nın Suriye'yi İşgaline Dair Bir Risale", www.dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/45/792/10154.pdf, s. 65. Erş. Trh. 15 mart 2012) Bu bir sorun olarak 1936 yılına da aynı şekilde taşınmıştır.

Benzer şekilde İtalyan basını da aynı konuyla ilgilenmektedir. 2 Aralık 1936 tarihli İtalyan basınının önde gelen gazetelerinden “*Stampa*” gazetesinde ele alınan konu Türk tezini destekler durumdadır. Yazı açık bir şekilde Sancağın demografisindeki üstünlüğü ortaya koymaktadır. Yazı şu şekildedir. “*MC, Suriye sorununda Fransa ile Türkiye arasına girmiştir. Bunun yanında dikkat çeken husus Sancak'ta yaşayanların yarısı yani 220.000'i Türk'tür. Şimdiye kadar Sancak Fransız yönetimindeydi. 1936'da Fransa manda yönetimine son verilirken burada Sancağı Suriye yönetiminin içine aldı. Fakat bu yaklaşım ne Türkiye'nin ne de Sancak'ta yaşayan Türklerin hoşuna gitti. Ankara Sancağın önce bağımsız bir vilayet olmasını istedi, sonra da Milletler Cemiyeti'nin onu tanımamasını, Fransa ise bu durumu kabul etmedi ve Musul'un durumunu örnek gösterdi*”.

Aynı dönemde Polonya'da çıkan III. Reich gazetesi konuya Alman azınlığın durumundan yola çıkarak bakmakta ve Sancak sorununun özel düzenleme yolu ile çözüleceğine vurgu yapmaktadır. Yazıda şu konulara değinilmiştir; *Fransız planına karşı geliştirilen Türk tezinin temeli 1921, 1922 antlaşmalarının değiştirilerek yenilenmesi anlamına geliyor. Bu çerçevede yapılan görüşmeler Atatürk tarafından yönlendiriliyor ve Atatürk, Türk tezini oluşturan revizyonun hiçbir devlet tarafından önlenemeyeceği vurgulanıyor. Süveyş bölgesinde yaşanan gelişmeler sonrasında Türk-Fransız antlaşmaları ile Lozan'da sınır konularına bakıldığında Hatay Sancağı ile ilgili Türk tezinin özünü oluşturan revizyonların yeni olmadığı görülecektir. Ayrıca bugün Türkiye'nin öne sürdüğü revizyon isteğine yakın geçmişte İngiltere'nin İtalya'ya verdiği bir porsiyon Afrika toprağı ile Fransa'nın Libya'dan İtalya'ya verdiği küçük sınır bölgesi çerçevesinde bakıldığında Sancak durumunu yeni bir gelişme olarak görmemek lazımdır.*²⁸

Bu esnada Suriye'de Arap ve Türk toplumları arasında da önemli fikir çatışmaları devam ediyordu. Bu kapsamda Türkiye'de yayınlanan Cumhuriyet gazetesine gönderilen ve Suriyelilerin düşüncelerini ifade eden iki mektup önemlidir. Bunlardan ilki Mehmet Abdüsselam'a aittir. Cumhuriyet gazetesi yazarı Yunus Nadi'ye gönderilen mektup şöyledir.²⁹

Bu mektubu yazarken Sancak ile ilgili Türk tezine karşı bir fikir belirtmeyi düşünmedim. Çünkü Osmanlı-Suriyeli bir kardeşiniz olarak mevcut durum ile ilgili düşüncelerimi yazarak gazetenizde yayınlanmasını istedim. Hüznü ve mutsuzluk dolu günler yaşamaya devam etsek de yakın bir zamanda Türk ve Suriye devletleri saygılı bir siyasi ilişkiye kavuşacağına

²⁸ “*Le Sandjak Est...*”, s. 25-26.

²⁹ “*Le Sandjak Est...*”, s. 27.

inanyorum. Fransa'da yapılan ve Türklerin katılmadığı toplantılarda sürekli olarak Suriye'nin tek parça olarak bağımsızlığı görüşüldü. Fakat şurası bir gerçek ki bu görüşmeler çerçevesinde Türklerin yok sayılması ile oluşan bir Suriye, Türkiye için düşman olarak görülmeyecek mi?

Hem bu durumda nasıl bir bağımsızlıktan bahsediyoruz. Bu görüntüden başka bir şey değil. Bu bir sömürü zihniyetinin ürünü olacak ve Suriyeliler de piyonları. Dediğim gibi bugün Fransa ve diğerleri tarafından Suriye'ye bağımsızlık adı altında büyük bir oyun oynanıyor. Türkiye'nin güneyinden Lübnan'a kadar bütün Suriye toprakları Suriyelilerin fikri alınmadan parçalanıyor. Hatay Sancağı proveke edilerek Türk ve Suriyeliler arasında unutulmaz düşmanlıklar katılıyor. Beyrut ve Şam olmadan Suriye düşünülemez ama Lübnan kopartılıyor. Suriye denize çıkış noktalarından yoksun bırakılıyor, bu durum ifade edilince de Hatay sancağı hedef olarak gösteriliyor, bu da Türkiye ile gelecekte muhtemel bir düşmanlığa işaret ediyor. Böylece Suriye yönetimi bağımsızlık görüntüsü altında ciddi bir ulusal toprak kaybına ve çıkmaza doğru sürükleniyor. Saygılarımla dostunuz M. Abdüsselam.

Bir diğer mektup da Halep'ten gönderilmiştir. Mektup şu şekildedir; "Suriye'nin bağımsızlığı ile ortaya çıkan sorunlar çerçevesinde Sancak'taki gelişmeler şöyledir. Halep'te oturanlar olarak bizler de sizler gibi aynı kökenlere sahibiz. Halep her zaman Osmanlı toprağı olarak Anadolu'nun bir parçası oldu ve Osmanlı kültürü ile bütün kuşaklar büyüdü. Halep'te daima insanlar Türkçe konuştu ve Türk kültürü ile yaşadı, örneğin Halep'e yakın olmasına rağmen Hicazlılar ile anlaşmak her zaman bizim için zor oldu. Aynı kültür derken aynı dil, yemek, müzik, giyim vb. özel hususları kastediyorum. Suriye'nin bağımsızlığı ve Halep'in de bunun içinde bir alt grup olarak kalması bizleri çok üzüyor. Çünkü 4-5 yüzyıldan beri biz sadece Türk hâkimiyetinin güçlü bir parçası olduk, Türk bayrağını tanıdık ve ayrılacak da bu bayrağı saklamaya devam ediyoruz. İçinde bulunduğumuz günlerde bütün basına konu olan Hatay Sancağı'nın bağımsızlığı konusunda Türkiye haklıdır. Çünkü Hatay Türk'tür. İskenderun Türk'tür, Halep'te Araplardan daha fazla Türk'tür. Aslında bütün Suriye'de yaşayan Araplar kendi yapay kimliklerini kulaktan doğma öğrendi, fakat doğru olan 3-4 yüzyıldan beridir onların da Türk kültürü ile yaşadıklarıdır. Sonuçta Türkiye, ısrarla üzerinde durduğu sancağın bağımsızlığı konusunda çok haklıdır ve umalım ki Türk hükümleri Sancak'ta geçerli olsun". Mehmet Bekir Nasır./Halep.³⁰

³⁰“ Le Sandjak Est...”, s. 27-29.

Bu iki mektup haricinde bir diğer mektup da Şam milletvekili Muhammet Baki Elbarudi tarafından gönderilmiş ve Türkiye’de Cumhuriyet gazetesinde Kasım 1936 ayı içinde yayınlanan Suriye ve sancak sorunu ile ilgili iki yazıdaki yanlışların düzeltilmesi istenilmiştir. Bu mektup Şam vekillerinin konuya nasıl baktıklarını göstermesi bakımından önemlidir. Mektubu yazan vekil gazetenin yazısında ifade edilen Arapların silahlarını saklayarak Türklere karşı başkaldırmak için kullandıkları ifadelerinin düzeltilmesini isteyerek, *“Bizim ayaklanmamız sadece Osmanlı İmparatorluğu’nadır. Uzun yüzyıllar boyunca bize baskı uygulayan bu yönetimin ortadan kalkması ve özgür kalmamız için bir çalışmadır. Zira Türkiye’de Atatürk de bütün Türklere önderlik ederek aynı İmparatorluğa isyan etmiştir. Bu Osmanlı İmparatorluğu ki isyan etmekte haklıyız, topraklarımıza yabancıların nüfuz etmesini kolaylaştırmış, yabancı okulları açmış ve onların misyonerlik yapmalarını engellememiştir. İkinci husus ise, diğer bir makalede bizlerin Fransız silahlarına ihtiyaç duyduğumuz ifadesidir. Bu bana göre tamamen yanlıştır, hatalıdır. Dünyada bağımsızlık peşinde koşan her millet kendi kanlarının son damlalarına kadar savaşmıştır. Yani hem kendi kanıyla savaşacak hem de savaşını yabancı bir güce dayandıracak, yok böyle bir şey. Aynı şekilde bir başka yazıda ise Suriye bağımsız olsa bile Fransız ordusu bu topraklarda kalacaktır deniliyor ve bunun nedeninin başta Kuzeyde Türkiye olmak üzere Suriye’nin dört bir yanının tehditlerle dolu olduğu ifade ediliyor. Bu ifadeler diğer Suriyeliler için bir korku oluşturuyor ve Fransız ordusu kesinlikle desteklenmiyor. Bunu destekleyen bazı gruplar var ama bunlar milliyetçi değil çıkarıcı ve kesinlikle zararlı düşünceler besliyorlar”* denmektedir.³¹

Mektuplardan da anlaşılacağı gibi 1936 yılında Fransa kendi emelleri ile örtüşecek şekilde Suriye’nin ve Lübnan’ın bağımsızlığına yönelik plan yapmış ve bu plan bütün Suriye’de yüksek seviyede memnuniyetsizlik yaratmıştır.

2 Aralık 1936 tarihinde Mısır basınında *“El Ehram”* gazetesinde *“Hatay ve İskenderun Sorunu”* isimli yazıyı yazan Burhan Belge, konuya daha stratejik olarak yaklaşmıştır.³² Yazıda geçen Suriye ve Lübnan’ın bağımsızlığının stratejik açılarından değerlendirilmesi önemlidir. *Bugün Suriye’de Fransa tarafından uygulama alanına konulmaya çalışılan proje yangına dönmüştür. 1921 antlaşmasında Türkiye ve Fransa, Sancağa otonomi verilecek şekilde anlaşmıştır. Şimdi ise Fransa manda rejimini*

³¹ *“Le Sandjak Est...”*, s. 33-34.

³² Burhan Belge 1899 yılında Şam’da doğmuş, eğitimini Almanya’da yapmış bir gazetecidir. 1925 yılında bir dönem Türkiye’de aydınlık gazetesinde çalışmıştır. http://tr.wikipedia.org/wiki/Burhan_Asaf_Belge, Erş. Trh. 24 Temmuz 2012.

bırakırken bu toprakları Suriye ve Lübnan olarak tanımlamaktadır. Şurası bir gerçektir ki Osmanlı İmparatorluğu bütün bir coğrafyayı çok uzun bir dönem boyunca yönetmiş ve buraların kültürünü ve yerel yapılarını etkilemiştir. Bu topraklarda her etnik ve dinsel grup özel bir baskıya maruz kalmadan yaşamıştır. Bu süreç 1918'de sona ermiştir. Osmanlı'dan sonra Türkiye yeni ve güçlü bir şekilde Atatürk tarafından kurulmuştur. Atatürk tarafından kaderi yönlendirilen Türkiye'de milli yeminin iki özelliği açıktır ve önemlidir. Bunlardan ilki Türk milleti özgür ve bağımsızdır, bunu kan ve silahla elde etmiştir. İkincisi, Türk milleti bütün milletlerin özgürlüklerini ve bağımsızlıklarını tanımaktadır. Bu iki açıklama sadece Türkiye'de değil eski Osmanlı topraklarında yaşayanlar için de geçerli olmuştur. Sultanın hükümeti Arapların hep kriz içinde olmasını istemiştir. Fakat Atatürk hükümeti aynı topraklarda özgürlükçü çözümler aramaya başlamıştır. Yeni hükümet Avrupa'nın bu topraklardaki emperyalist arzularını öngörmüştür. Bugün Türk hükümeti Asya'dan Avrupa'ya, Afganistan'dan Akdeniz'e kadar ve hatta Avrupa'nın diğer ucuna kadar bütün sorunları çözebilecek reformlar yapmıştır. Ayrıca Türkiye bütün çevresine dostluk elini uzatmakta ve bu konuda ayırım gözetmemektedir. Özellikle son dönemde Türkiye ile İngiltere arasında başlayan dostluk, Orta Doğu için umut verici bir geleceğe işaret etmektedir.

Yeni Türk devletinin kaderini ellerinde tutan Atatürk tarafından ifade edilen Milli And'ın içerdiği iki husus çok önemlidir. Bunlardan ilki eski imparatorluk topraklarında yaşayan bütün Türklerin özgür ve bağımsız oldukları ve bunu kan ve silah ile elde ettikleri, ikincisi ise, Türk Milleti bütün milletlerin özgürlük ve bağımsızlık hakları olduğunu kabul ettiği. Bu kısaca imparatorluktan koparılan topraklarda yaşayan toplumların hakları olarak formüle edilmektedir. Sonuçta yeni Türk devleti Avrupa emperyalizmine karşı oluşturduğu milli and ile çok önemli yenilikler yaptı ve çevresindeki bütün üzüntüleri ortadan kaldırdı. Bugün her şeye rağmen Türkiye Cumhuriyeti Asya'da Afganistan'dan Avrupa'ya kadar bütün coğrafyanın en güçlü devleti haline geldi.³³

Benzer şekilde Sadi Ertem tarafından 19 Kasım 1936 tarihinde "Kurun" isimli gazetede "Türk Arap Sorunu"nu içeren makalede şunlar ifade edilmektedir.³⁴ 19. yüzyılın yarısından sonra başlayarak Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılışına kadar geçen sürede hem Balkanlar'da hem de

³³ "Le Sandjak Est..." s. 35-36.

³⁴ 1900 yılında doğmuş, askeri okul eğitimi almış ve Kurtuluş savaşında ve sonrasında Yeni Gün, Son Telgraf gibi değişik gazetelerde çalışmış bir gazeteci yazardır. <http://www.kimdirkimdir.com/sadri-ertem-kimdir-hayati-biyografisi-hakkinda-bilgi-1159.html>, 24 Temmuz 2012.

*İç Asya'da Avrupa devletlerinin önemli etkileri olmuştur. Bu etkiler Türkiye'nin yeni bir devlet olarak ortaya çıkmasıyla önemli bir değişim geçirdi. Osmanlı sonrasında Orta doğu'ya da Avrupalı devletlerin çalışmaları yön verdi. Bunların sonucunda da günümüze gelindi. Yani Orta Doğu yeni devletler ile kabuk değiştiriyor. Bugün Sancak sorusunda Türkiye ile Fransa karşı karşıya geliyor gibi görünse de bu aslında Türkiye ile Suriye'nin sorunudur. Temelde ise Sancak sorunu tarihi bağlar çerçevesinde Türkiye'nin problemidir. Türkiye açık bir şekilde dostluk ve karşılıklı saygı esasları çerçevesinde bu konuya yaklaşmak istiyor. İçinde bulunduğumuz yıl Avrupa'da yapılan ekonomik konsey toplantısında İsmet İnönü'nün konuşmaları bu açıdan çok önemli olduğunu belirtiyor.*³⁵

İsmet İnönü şunları söylüyor; *Bizim için Suriye'de yaşanan gelişmeler ve bu gelişmelerden etkilenen İskenderun ve Hatay çok önemlidir. Biz, Fransa'nın manda yönetimi sonrasında bu bölgenin 1921 ve 1923 antlaşmalarına aykırı olmayacak şekilde düzenlenmesi taraftarıyız. Bu konuda Fransa ile görüşüyoruz. Fakat Fransa'nın bu bölgeyi Türkiye'ye karşı bir güvenlik bölgesi oluşturma düşüncesi ile mevcut antlaşmaların dışına çıkma temayülü, tartışmaları çözümsüz bir noktaya getiriyor. Ciddi ve samimi olarak belirtirim ki, her iki ülke de düşüncelerini MC komisyonunda açık bir kalple ortaya koymalıdır. Fransa'nın yanında yer alan bazı Suriyeli politikacılar sinirli davranarak İskenderun ve Hatay'ın ayrılma taleplerine karşı çıkıyorlar ve Türkiye'yi Arap milletine şikâyet ediyorlar. Şunu açık olarak ifade etmeliyim ki, asla İskenderun ve Hatay'ı Suriye'ye bırakmadık. Bu kapsamda biz daima Arap milletine dostluk elimizi uzattık. Bu sorunun ortaya çıkmasıyla beraber eski dönem karıştırılıyor ve sürekli olarak Osmanlı tarafından Arapların kötü idare edildiği ve baskı yapıldığı belirtiliyor. Şurası açıktır ki, son 100 yıl boyunca kötü idarenin sorumlusu Arapların kendisidir. Biz inanıyoruz ki, Türkiye olarak Suriye'yi geliştirmeye açık olarak serbest bıraktık. Ankara hükümeti olarak Suriye ile temiz politik ilişkiler geliştirmeye gayret ettik. Bütün dünyaya Misak-ı Milli'yi açıkladık ve yeminimiz ile güvene dayalı ilişki esaslarını belirttik. Milli mücadele döneminde biz, 1. Dünya Savaşının kazanan büyük devletlerine karşı savaştık ve kazandık. Lozan'da aynı şekilde büyük ve önemli pek çok savaş verdik. Özellikle Lozan'da Orta Doğu halklarını manda yönetimi altına sokmak için bize yapılan baskılara göğüs gerdik. Yani Arap milletlerinin özgürlüklerini kısıtlayacak bütün taleplere karşı çıktık. Bu her zaman için şu anlama geldi. Biz Arap milletlerinin kendi başlarına ilişkiler geliştirmelerini ve bağımsız olmalarını istedik. Bu özellikle Avrupa devletleri için manda yönetiminin belli bir süre için uygulanması anlamına gelse de bizim*

³⁵ "Le Sandjak Est...", s. 43-44.

desteklediğimiz bu düşünce olmadı. Örneğin hem bütün devletlerden hem de Milletler Cemiyeti'nden önce Irak'ın bağımsızlığını kabul ettik. Ardından da Irak bağımsız bir devlet oldu ve Türk hükümeti olarak hemen iyi komşuluk ilişkilerimizi başlattık ve sağlam temellere oturttuk. Suriye ile de aynı komşuluk ilişkilerini kurmak istiyoruz. Bu nedenle de her ortamda Suriye'nin bağımsızlığını destekledik. Örneğin Fransa tarafından Suriyelilerin bağımsızlığı Milletler Cemiyeti'nde gündeme getirildiğinde Türkiye bunu hep destekledi. Buna karşın Suriye'nin aynı desteği göstermediğini ve özellikle Türk toprağı olan bölgeye hâkim olmaya çalıştığının görüyor ve üzülüyoruz. Bizim Suriye ile yüz kilometreden daha uzun bir sınırimız vardır. Bu uzun sınırlar ile oluşan ayrımın sakin ve dostluk dolu bir siyasi atmosfere sahip olmasını istiyoruz. Bu nedenle biz Suriye ile birebir her türlü sorunu görüşmek istiyoruz ve araya başka bir devlet sokmak istemiyoruz. Suriye'nin Hatay bölgesinde bir limana ihtiyacı olduğu yönünde sancak bölgesi üzerinde egemenlik hakkı olup olmadığı dikkate alınmadan bir düşünce oluşmuş durumdadır. Fakat unutulmamalıdır ki bu düşüncenin aksine Türkiye'ye dâhil olan toprakların içine bulunan Hatay bölgesi bir liman olarak Türkiye'nin ihtiyacı ve hakkıdır. Ben İskenderun ve Hatay konularına milli ilgimiz ve bakış açılarımız çerçevesinde Suriye toplumunu ve Arap toplumunu da bütün iyi niyetimi ortaya koyarak dikkate aldım. Ümit ederim ki sözlerim bizim hukuki duruşumuzu tam olarak ifade etmeye yeterli gelmiştir. Çünkü biz Milletler Cemiyeti prensiplerine ve bu organizasyonun mekanizmalarına son derece sadık hareket ediyoruz ve bütün milletlerin bu güven ortamında bütün sorunlarını sakinlikle çözebileceğimize inanıyoruz³⁶.

Sonuç

Dergide yer alan yazılar incelendiğinde dört ayrı sonuca ulaşmak mümkün görünmektedir. Bunlardan ilki, İsmet İnönü'nün belirttiği gibi Atatürk tarafından yönetilmeye başlayan Türkiye Hükümeti gerek Milli Mücadele döneminde ve gerekse Lozan Antlaşması sonrasında hiçbir zaman ve şekilde Sancak bölgesi ile olan ilgi ve bağını kesmemiştir. Aksine Sancağın Türk halkını koruyacak tedbirlerin uluslar arası antlaşmalara geçmesini sağlayarak uygun bir zamanın gelmesini beklemiş ve her dönemde yapıcı, destekleyici ve güven verici dış politika anlayışına uygun olarak ihtiyaç duyulduğunda gerekli müdahaleleri yapmıştır.

Milli Mücadele döneminde açıklanan Misak-ı Milli'de Sancağın Türkiye sınırları içinde yer alması konusunu Atatürk; “*hep kabul ettiğimiz esaslardan birisi de Hudud-u Millimiz İskenderun'un güneyinden geçer, şarka doğru uzanırken Musul'u, Süleymaniye'yi, Kerkük'ü ihtiva eder*”

³⁶“ *Le Sandjak Est...*”, s. 44-48.

şeklinde ifade etmiştir.³⁷1923 yılında ise Adana’da Hataylılar ile görüşürken “*Kırk asırlık Türk yurdu ecnebi elinde kalamaz. Günü gelecek siz de kurtulacaksınız*” ifadesiyle sancağın anavatana katılması konusundaki öngörüsünü belirtmiştir. 1936 yılına gelindiğinde ve Hatay Sancağı meselesi ortaya çıktığında, Atatürk 1 Kasım 1936 günü Meclisin açılış konuşmasında konunun önemine değinmiş ve “*Bu sırada milletimizi gece gündüz meşgul eden başlıca büyük mesele hakiki sahibi öz Türk olan İskenderun, Antakya ve havalisinin mukadderatıdır. Bunun üzerinde ciddiyet ve katiyetle durmaya mecburuz. Daima kendisi ile dostluğa çok ehemmiyet verdiğimiz Fransa ile aramızda tek ve büyük mesele budur. Bu işin hakikatini bilenler ve hakkı sevenler alakamızın şiddetini ve samimiyetini iyi anlarlar ve tabii görürler.*” şeklinde konunun önemini ifade etmiştir.³⁸

İkincisi Sancağın Anavatana bağlanması konusunda çok üst seviyede bir strateji izlenmiştir. Bu stratejinin üçayağı olduğu görülmektedir. Birinci ayak Atatürk dış politikasının uluslar arası hukuka ve yapılan antlaşmalara bağlı olması ve bu sayede güven ortamı oluşmasıdır. İkinci ayak Sancak konusunda saldırgan bir tutum izlenmeyerek antlaşmalardan doğan hakların alınmasına gayret edilmesi ve öncelikle Hatay Sancağı’nın da Suriye ve Lübnan gibi bağımsızlığını elde etmesinin sağlanmasına dikkatlerin verilmesidir. Üçüncü ayak ise bağımsız olan Sancağın Anavatana katılması şeklindedir.

Üçüncüsü; manda bölgesinin yeniden yapılandırılmasına yöneliktir. Fransa mandater yönetimi sona erdirirken ortaya koyduğu plan, manda bölgesinde iki ayrı devlet oluşturulması gibi iyi bir amaca hizmet ediyor görünse de aslında Fransız çıkarlarını korumaya yöneliktir. Esas problem Akdeniz’e geniş kıyı şeridi ile çıkış sağlayan Beyrut ve Trablus liman şehirlerinin Lübnan’da kalması ve Suriye’nin bu durumu kabullenmesi için de Sancak bölgesinin yani İskenderun ve Hatay’ın bağımsız kılınmayarak Suriye’nin bir parçası yapılmak istenmesidir. Zaten bu durumu fark eden Suriyeliler de Lübnan’dan sonra Sancağın da bağımsız kalması durumunda Suriye’nin sadece çölden ibaret verimsiz bir ülke olarak kalacağı ve bu durumda da bağımsızlığın hiçbir işe yaramayacağını ifade ederek Sancak bölgesinden vazgeçmek istememekte ve Türkiye ile ilişkilerini kötüleştirmeyi dahi göze almaktadır. Bu öyle bir yaklaşımdır ki Fransız çıkarları sonucunda Hatay Sancağı’nın Türk nüfus yoğunluğuna sahip olduğu ve özellikle 1921 yılında imzalanan Ankara Antlaşması ve 1923 Lozan Antlaşmaları ile kazanılmış olan haklar dahi bir kenara bırakılmaktadır.

³⁷ Nuri Köstüklü, “*Misak-ı Milli ve Atatürk’ün Dış Politika Hedefleri*”, www.sosyalbil.selcuk.edu.tr/dergi/say11-8/kostuklu.pdf, Erş. Trh. 22 Mart 2012.

³⁸ Hasan Rıza Soyak, *Atatürk’ten Hatıralar*, YMY Yayınları, İstanbul, 2006, s. 536.

Dördüncüsü Avrupa, Akdeniz ve Orta doğu devletlerinde oluşan düşüncelerdir. Atatürk tarafından yönlendirilen dış politika anlayışının bütün milletlerin bağımsızlıklarına saygı duyulması, ilişkilerin samimi, art niyetsiz ve çift taraflı çıkarlar çerçevesinde yapılanması sonucunda bütün devletler Türk Hükümetine üst seviyede güven duygusu beslemektedir. Türkiye'nin Sancak olayına hukuki esaslarla serinkanlı bir şekilde yaklaşması, mevcut antlaşmalar ile hak araması ve konuyu Milletler Cemiyeti'ne taşıyarak bütün milletlerin öğrenmesini sağlaması sonucunda Türk tezinin büyük bir taraftarı oluşmuş ve özellikle Avrupa basınında Sancağın Suriye'nin bir parçası olmasının hatalı bir düşünce olduğu açık bir şekilde ifade edilmeye başlanmıştır.

Sonuç olarak 1921 yılında şekillenen fakat sonuçlanmayan Hatay Sancağı meselesi Türkiye tarafından unutulmamış ve 1936 yılına gelindiğinde uluslar arası ilişkilerin gereği olan bütün argümanlar çok iyi bir politika izlenerek kullanılmıştır. Özellikle Atatürk tarafından İkinci Dünya Savaşı'nın hemen öncesinde değişen uluslar arası konjonktüre bağlı olarak Türkiye'nin artan bölgesel önemi ve bu önemin başta İngiltere tarafından desteklenmesi çok başarılı bir şekilde değerlendirilerek uygulama alanına indirilmiştir. Böylece 1936 yılının son çeyreğinde Fransız planı açıklanmasını müteakip zaman kaybedilmeden geniş bir siyasi propaganda uygulamaları yapılarak Türk tezinin haklılığı dünya kamuoyunda yer etmesi sağlanmıştır. Ayrıca İkinci Dünya Savaşı öncesi ve süresince değişen dengeler ekseninde Hitlerin Avrupa Devletlerinin pek çoğuna olduğu gibi Fransa üzerinde de baskı kurmaya başlaması Hatay meselesinin çözümünün Türkiye açısından önünü açan önemli gelişmelerdendir. Şiddetini gittikçe arttıran Hitlerin etkisi ve Dış Siyasal çıkarları açısından Fransa'yı yanında görmek isteyen İngiltere'nin Fransa üzerinde kurduğu baskı zaman içerisinde Fransa'nın Hatay meselesi üzerine yoğunlaştırmış olduğu dikkat ve ilgiyi azaltmıştır.

KAYNAKÇA**Gazeteler:**

- Atayolu Gazetesi, 24 Mayıs 1938, Antakya, 1.yıl, Sayı 14
Atayolu Gazetesi, 4 Haziran 1938, Antakya, 1.yıl, Sayı 24.
Yeni Gün Gazetesi, 3 Ağustos 1938, Antakya, 10. Yıl, Sayı1947.
_____, 13 Temmuz 1937, Antakya, 10. Yıl, Sayı 1673.
_____, 20 Mart 1938, Antakya, 10. Yıl, Sayı 1947.
_____, 22 Ağustos 1937, Antakya, 10. Yıl, Sayı 1700.
Yıldız Gazetesi, 13 Nisan 1936, Beyrut, İkinci yıl, Sayı 64.

Kitaplar ve Makaleler:

- “Le Sandjak Est Turc”, *Publications De La Société De L’Independance De Hatay*, No. 1, Antakya, 1936.
Çelenk, Selim, Hatay’ın Kuruluş Mücadelesi Anıları, Antakya, 1997.
Duran, Yusuf, İskenderun Sancağında Fransız Mandası (1920-1936), Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü-Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Ana Bilim Dalı, Ankara, 2007.
İlter, Erdal, “Fransa’nın Suriye’yi İşgaline Dair Bir Risale”, Ankara Üniversitesi Dergiler 45/792/11154 <http://dergiler.ankara.edu.tr/>
Konuralp, N. Aydın, Hatay’ın Kurtuluş ve Kurtarılış Mücadelesi Tarihi, İstanbul, 1970.
Köni, Hasan, “1921 Tarihli Türk Fransız Anlaşması Hakkında Bir Belge”, 45/806/10266. <http://dergiler.ankara.edu.tr/>
Köstüklü, Nuri, “Misak-ı Milli ve Atatürk’ün Dış Politika Hedefleri”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı1, Konya
Melek, Abdurrahman, Hatay Nasıl Kurtuldu, TTK, Ankara 1991.
Nur, Rıza, Lozan Barış Konferansının Perde Arkası (1922-1923), Örgün Yayınları, 2003.
Sarıнай, Yusuf, “Atatürk’ün Hatay Politikası (1936-1938)”, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Sayı 34, Mart 1996 Ankara.
Selçuk, Havdi, Hatay’ın O Günleri, Özdemir Basımevi, İstanbul 1971.
Sofuoğlu, Adnan, “Arşiv Belgeleri Işığında Sancak (Hatay)’ın Bağımsızlık Sürecinin İlk Aşaması ve Türkiye”, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Sayı 61, C. XXI, Mart 2005 Ankara.
Soyak, Hasan Rıza, Atatürk’ten Hatıralar, YKY Yayınları, İstanbul, 2006.
Sökmen, Tayfur, Hatay’ın Kurtuluşu İçin Harcanan Çabalar, TTK, Ankara, 1992.
Yazganalp, Tarık Mümtaz, Hatay Albümü, İstanbul 1942.
Yorulmaz, Şerife, “Fransız Manda Yönetiminde İskenderun Sancağı(Hatay)’ın Sosyo-Ekonomik ve Siyasal Durumuna İlişkin Bazı Kayıtlar(1918-1838)”, 45/798/10205. <http://dergiler.ankara.edu.tr/>